

Opracowanie alfabetyczne i rzeczowe księgozbioru

W pierwszych latach istnienia Biblioteki opracowanie katalogowe nabytków prowadzone było wyłącznie dla Biblioteki Głównej. Od 1955 roku Biblioteka Główna rozpoczęła gromadzenie zbiorów dla wszystkich jednostek Uczelni i centralne – alfabetyczne i rzeczowe – opracowanie książek, tworząc i przez kolejne lata rozbudowując centralny katalog alfabetyczny oraz centralny katalog przedmiotowy. Katalogi te obejmowały całość zbiorów Biblioteki Głównej, sieci Biblioteki Głównej oraz wszystkich jednostek Akademii Medycznej.

Powiększanie się zbiorów, a także naciski ze strony użytkowników na szybki dostęp do dokumentów, spowodowały utworzenie katalogów specjalnych. Na użytek studentów zdecydowano się opracować działowy katalog podręczników i skryptów. Ze względu na prostą formę wyszukiwania cieszył się dużą popularnością wśród młodzieży akademickiej, umożliwiał bowiem bezproblemowe i szybkie odnalezienie potrzebnego tytułu. W Czytelni Studenckiej udostępniono katalog księgozbioru podręcznego, obejmujący komplet podstawowych wydawnictw encyklopedycznych i słownikowych oraz pełny zestaw materiałów dydaktycznych – podręczników i skryptów dla wszystkich lat i kierunków Uczelni. Utworzono alfabetyczny i działowy katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, który zawierał dysertacje pracowników naszej Uczelni. Najmniejszym katalogiem, ze względu na specyfikę zbiorów, był katalog filmów dydaktycznych.

Podstawę opracowania alfabetycznego zbiorów stanowiły „Przepisy katalogowania” Józefa Grycza i Stanisławy Borkowskiej. Były one przez szereg lat głównym wzorcem dla katalogujących bibliotekarzy. Po wprowadzeniu w połowie lat 80. przepisów opracowanych przez Marię Lenartowicz, rozpoczęto katalogowanie nabytków w oparciu o nowe obowiązujące normy, zdecydowano się także przyjąć drugi stopień szczegółowości opisów bibliograficznych.

Opracowanie rzeczowe zbiorów prowadzono w oparciu o „Słownik haseł z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych” opracowany przez Stanisława Konopkę. Był to pierwszy polski system porządkowania piśmiennictwa z zakresu medycyny i nauk pokrewnych. Przez ponad 30 lat kolejne edycje „Słownika” prof. Konopki służyły jako baza dla klasyfikujących piśmiennictwo bibliotekarzy, który – choć występowały w nim w wielu przypadkach przestarzałe terminy, a także brakowało odpowiednich haseł – stosowany był w Bibliotece Głównej do 1984 roku. Braki w terminologii, spowodowane rosnącym postępowaniem nauki, starano się uzupełniać nowymi własnymi hasłami, tworzonymi przez bibliotekarzy dokonujących charakterystyki rzeczowej dokumentów. Terminy różniły się nieraz od mian używanych w innych bibliotekach medycznych, jednak wobec braku jakiegokolwiek działania ze strony GBL – centralnej biblioteki

medycznej w opracowywaniu i wdrażaniu aktualizacji ujednoczonych haseł, był to jedyny sposób radzenia sobie z tym problemem. W 1984 r. zdecydowano się na definitywne zamknięcie katalogu opracowanego według „Słownika” S. Konopki i rozpoczęto pracę nad tworzeniem katalogu przedmiotowego, obejmującego nabytki od 1985 r. w oparciu o trzecią edycję „Słownika haseł z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych” opracowanego przez Zofię Domanowską i Janusza Janowskiego. Była to polska wersja amerykańskiego tezausa Medical Subject Headings (MeSH) National Library of Medicine w USA. W kolejnych latach, do opracowania zbiorów wykorzystano także IV wydanie „Słownika”, wersję poprawioną i uzupełnioną, a w 1995 „Tezaurus medyczny polsko-angielski: polska wersja MeSH”.

Od początku istnienia Biblioteki, przez wiele lat, karty katalogowe, podstawa wszystkich katalogów tradycyjnych, pisane były ręcznie. Nie we wszystkie kartach stosowano obowiązujący niegdyś druczek biblioteczny. Bibliotekarze opracowujący zbiory oraz pracownicy kopiujący karty, pozostawili na nich swój ślad w postaci różnych charakterów pisma. Obecnie z tych katalogów korzysta się tylko sporadycznie, lecz długoletnim pracownikom, którzy czasami zmuszeni są przeglądać stare katalogi, mocno już zniszczone kartki przywołują pamięć o poprzednikach, którzy przez lata z oddaniem pracowali w Bibliotece Głównej.

W latach 70., w celu przyspieszenia i usprawnienia pracy w Dziale Opracowania Zbiorów wprowadzono maszyny do pisania. Kilka starych maszyn umożliwiło szybsze tworzenie opisów dokumentów i sporządzanie bardziej czytelnych kart katalogowych. Dotyczyło to zwłaszcza kopiowania kart katalogowych do katalogu przedmiotowego, gdyż ze względu na ich dużą liczbę stanowiło to ciągły problem Biblioteki.

Na początku lat 80. wprowadzono „rewolucyjną” zmianę w kopiowaniu kart katalogowych. Uczelnia zakupiła początkowo jedną, a po sprawdzeniu w praktyce jej efektywności, także drugą zautomatyzowaną maszynę do pisania niemieckiej firmy „Robotron”. Maszyna ta dawała możliwość kopiowania dowolnie zaprogramowanej liczby kartek katalogowych. W owym czasie maszyny te były dumą naszej Biblioteki, były także nowinką w środowisku bibliotekarzy. Wiele osób z różnych bibliotek poznańskich i obszaru województwa poznańskiego odwiedzało Bibliotekę, aby zapoznać się z jej możliwościami technicznymi i skutecznym wykorzystaniem wzorów w swoich placówkach.

Przy pomocy „Robotronów” powielanie kart katalogowych uległo znacznemu przyspieszeniu. Umożliwiło natychmiastowe wprowadzenie ich do katalogów, ułatwiło także zaopatrywanie w karty katalogowe centralnie opracowywanych nabytków bibliotek sieci Uczelni.

Pod koniec lat 80. powstał ostatni z tradycyjnych katalogów – katalog starodruków. Ponad 400 tytułów starodruków, przejętych przez Bibliotekę Główną z Zakładu Historii Medycyny, nie było właściwie opracowanych pod względem merytorycznym. Wobec braku profesjonalnego katalogu, podjęto decyzję skatalogowania unikatowych zbiorów.

Ze względu na specyfikę dzieł, wymagających szczegółowego skatalogowania oraz braku doświadczenia pracowników Biblioteki w tak trudnej dziedzinie, zdecydowano się zlecić tę pracę specjalistom z Działu Starodruków Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. W ciągu kilku miesięcy zadanie to zostało pomyślnie zakończone, a katalog starodruków opublikowany został także w formie książkowej.

Od początku lat 90. rozpoczęto przygotowania do komputeryzacji Biblioteki. Spośród kilku dostępnych na polskim rynku systemów bibliotecznych, ostatecznie w 1993 r. zdecydowano się na zakup zautomatyzowanego systemu SOWA. W kwietniu 1994 r. rozpoczęto opracowanie zbiorów bibliotecznych w tym systemie. Początki były trudne, ponieważ ze względu na ograniczoną liczbę sprzętu praca odbywała się tylko na 2 stanowiskach komputerowych. Jedno stanowisko wykorzystane było do wprowadzania nabytków oraz zasobów archiwalnych, na drugim opracowywano zbiory pod względem rzeczowym. Praca w takich warunkach trwała do roku 1998, tj. do momentu wprowadzenia w Bibliotece nowego systemu bibliotecznego HORIZON. W 1995 r. zaimplementowano do systemu SOWA elektroniczny słownik haseł przedmiotowych oparty na Polskim Tezaurusie Medycznym. Opracowany przez GBL i wbudowany do systemu SOWA przez firmę SOKRATES, umożliwił automatyczne przenoszenie haseł przedmiotowych do opracowywanych rekordów bibliograficznych. W następnym roku w systemie SOWA uruchomiony został moduł zautomatyzowanego inwentarza, w związku z czym zaprzestano prowadzenia tradycyjnych inwentarzy. W 1997 r. opracowana została baza księgozbioru podręcznego Czytelni Studenckiej. W bazie tej znalazło się ponad 3 tys. tytułów podręczników, skryptów z medycyny i nauk pokrewnych oraz wydawnictw słownikowych i encyklopedycznych, znajdujących się w czytelni, z których korzystać mogli studenci wszystkich kierunków Akademii.

Aby zapobiec wpisywaniu zdezaktualizowanych materiałów dydaktycznych, w porozumieniu z kadrami dydaktyczną Uczelni, uwzględniono wyłącznie obowiązujące w dydaktyce i zalecane przez wykładowców tytuły podręczników i skryptów. W ciągu dwóch lat pracy w SOWIE równoległe prowadzone były katalogi tradycyjne. Ponieważ system umożliwiał drukowanie w nim kart katalogowych, możliwe stało się zaopatrywanie w drukowane karty katalogowe wszystkich katalogów i nabytków opracowywanych centralnie dla sieci bibliotecznej Uczelni. Wydrukowano ich ponad 150 tysięcy. W 1997 r., z uwagi na coraz mniejsze wykorzystanie katalogów kartkowych jako źródła informacji o zbiorach bibliotecznych, zdecydowano się na ich zamknięcie, zaprzestano także kopiowania kart katalogowych i zaopatrywania w karty katalogowe nabytków sieci bibliotecznej Uczelni.

Do stycznia 1998 r. w systemie SOWA opracowanych zostało 16.484 rekordów bibliograficznych za lata 1990 – 1997, natomiast do bazy wprowadzono ogółem 67.359 woluminów druków zwartych.

Przez wiele lat prowadzono prace nad katalogiem czasopism. Jego brak w poważnym stopniu utrudniał pracę wypożyczalni międzybibliotecznej. Stopniowo opracowanie katalogu kartkowego wyparł system SOWA, w którym zaczęto rejestrować zasoby czasopism. W r. 1997 utworzony został przy wykorzystaniu oprogramowania MAK komputerowy katalog zasobowy czasopism zgromadzonych w Bibliotece Głównej, który udostępniony został w sieci lokalnej Biblioteki oraz w Internecie.

W połowie 1997 r. rozpoczęto przygotowania do wdrożenia zintegrowanego systemu komputerowego HORIZON. System ten zakupiony został z grantu Fundacji Mellon dla 12 bibliotek naukowych m. Poznania przez Fundację Poznańskich Bibliotek Naukowych (PFBN). Ze środków tych PFBN zakupiła także dla wszystkich 12 bibliotek sprzęt komputerowy firmy IBM, który pozwolił na stworzenie 2 dodatkowych stanowisk komputerowych w Dziale Opracowania Zbiorów. Powiększona baza sprzętowa umożliwiła pracę na 4 stanowiskach komputerowych.

W tym samym roku, przy współpracy z firmą SOKRATES, przygotowano program do konwersji rekordów z systemu SOWA do systemu HORIZON. Konwersję przeprowadzono w kilku etapach i zakończono na początku 1998 r. W tym samym czasie dla opracowania rzeczowego zaimplementowano oryginalną elektroniczną kartotekę haseł wzorcowych MeSH, zawierającą ponad 400 tys. angielskich terminów tezaury MeSH, do której dołączona została terminologia polska. Po kilkumiesięcznym zapoznawaniu się pracowników z systemem HORIZON w tzw. bazie treningowej, z początkiem 1998 roku rozpoczęto sporządzanie rekordów bibliograficznych już w nowym systemie. Początkowo pracownikom trudno było dostosować się do nowego formatu USMARC, jednak z upływem czasu dotychczasowe wieloletnie rozwiązania i przyzwyczajenia zostały wyeliminowane. Obecnie, przy zastosowaniu obowiązującego we wszystkich bibliotekach formatu, rekordy bibliograficzne opracowywane są w oparciu o nowe standardy zasad katalogowania i doboru haseł. Sporządzane opisy bibliograficzne zaopatrywane są w ujednolicone rekordy kartoteki haseł wzorcowych – haseł osobowych, korporatywnych, tytułów ujednoliconych dokumentów oraz tytułów ujednoliconych serii. Do dnia dzisiejszego do bazy katalogowej wprowadzono ok. 25 tys. rekordów bibliograficznych zbiorów zwartych i ciągłych, w tym 16 tys. zmodyfikowanych po konwersji z systemu SOWA, zaś pozostałe 10 tys. stanowią opisy pierwotne. Część opisów po konwersji wymaga jeszcze walidacji.

W ciągu 50 lat istnienia Biblioteki Głównej, w Dziale Opracowania Zbiorów pracowała liczna grupa bibliotekarzy. Znaczące ślady pozostawiła st. kustosz dyplomowany mgr Krystyna Karwowska, która dział organizowała i ponad 20 lat nim kierowała. Oprócz pracy związanej z opracowaniem przedmiotowym zbiorów, pełniła funkcję wicedyrektora, męża zaufania z ramienia związków zawodowych, zajmowała się pracą redakcyjną, opracowując m.in. wraz z zespołem pracowników Biblioteki bibliografie dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Poznańskiego oraz Akademii Me-

dycznej. Z inspiracji i pod redakcją Krystyny Karwowskiej rozpoczęto wydawanie „Biuletynu”. Wydawnictwo periodyczne, ukazujące się od 1954 r., istnieje do tej pory jako Informator Biblioteki Głównej. Przez cały ten okres zamieszczano w nim coroczne wykazy nabytków, bieżącą informację o działalności biblioteki, publikowano także krótkie instruktaże fachowe dla bibliotekarzy sieci bibliotek zakładowych. Wspólnie z pracownikami rozpoczęła także pracę dydaktyczną, prowadząc coroczne miesięczne praktyki wakacyjne w zakresie opracowania alfabetycznego i przedmiotowego dla studentów kierunku bibliotekoznawstwa z różnych polskich uczelni.

Po przejściu Krystyny Karwowskiej na emeryturę w 1974 r., kierownictwo działu powierzono mgr Renacie Tomaszewicz, która pełni tę funkcję do chwili obecnej, zajmując się równocześnie opracowaniem przedmiotowym zbiorów bibliotecznych.

Przez wiele lat katalogowaniem zbiorów zajmowała się mgr Anna Górka, „bibliotekarz-tropiciel”. W ten humorystyczny sposób określano jej zdolności odnajdywania zagubionych dokumentów w zupełnie nieprzewidzianych miejscach Biblioteki. Między innymi, z powodu tych umiejętności powierzono jej także pod koniec lat 60. przeprowadzenie pierwszego dużego skontrum Biblioteki Głównej. Po osiągnięciu przez Annę Górską wieku emerytalnego obowiązki związane z opracowaniem alfabetycznym przejęła mgr Katarzyna Walczak. Niezwykła była jej skrupulatność i pracowitość w opracowywaniu i meliorowaniu katalogów. Po nieoczekiwanym odejściu Kasi Walczak z powodu pogarszającego się stanu zdrowia, w 1982 r. odpowiedzialność za opracowanie alfabetyczne przejęła mgr Aniela Barelkowska, która pokonywała wszystkie zmiany związane z automatyzacją działu oraz przejściem na opisy dokumentów w formacie USMARC, pracując z oddaniem do roku 2001, do czasu przejścia na emeryturę.

Opracowaniem katalogowym zbiorów bibliotecznych zajmowały się także: mgr Honorata Bindrowska, mgr Wiesława Dolna, Ewa Dybczyńska, mgr Ewa Gandecka, mgr Wanda Halicka, Małgorzata Janicka, mgr Aleksandra Juchacz, Katarzyna Kaczmarek, mgr Monika Kaźmierczak, mgr Barbara Kochańska, mgr Maria Kuch, mgr Wiesława Marciszewska, mgr Krystyna Marcolla, mgr Aleksandra Mierzwińska, mgr Maria Jolenta Milde, Nina Pierożyńska, mgr Aniela Piotrowicz, mgr Alicja Sampara, mgr Renata Schröder, mgr Janina Spsychalska, mgr Maria Szymańska, mgr Bożena Tułeczka-Szkaradkiewicz, Agnieszka Wdowicka, mgr Olga Wójcik i mgr Maria Zaborowska.